

*/Emblema/***Neįgaliųjų teisių
konvencija**Paskirstymas: bendras
2014 m. gegužės 19 d.

Originalo kalba: anglų

Neįgaliųjų teisių komitetas**Vienuoliktoji sesija**

2014 m. kovo 31 m. – balandžio 11 d.

Bendroji pastaba Nr. 1 (2014 m.)**12 straipsnis. Lygybė prieš įstatymą****I. Įvadas**

1. Lygybė prieš įstatymą yra pagrindinis bendrasis žmogaus teisių apsaugos principas ir ji neatsiejama nuo naudojimosi kitomis žmogaus teisėmis. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija ir Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas konkrečiai užtikrina teisę į lygybę prieš įstatymą. Neįgaliųjų teisių konvencijos 12 straipsnyje išsamiau aprašomas šios pilietinės teisės turinys ir akcentuojamos tos sritys, kuriose neįgaliesiems ši teisė paprastai neužtikrinama. 12 straipsnyje nenustatytos papildomos neįgaliųjų teisės; jame paprasčiausiai aprašomi konkretūs elementai, į kuriuos valstybės, Konvencijos Šalys, turi atsižvelgti, norėdamos užtikrinti neįgaliųjų teisę į lygybę prieš įstatymą lygiai su kitais asmenimis.

2. Atsižvelgdamas į straipsnio svarbą, Komitetas sudarė sąlygas interaktyviems forumams teisiniam veiksmumui aptarti. Gavęs naudingų įžvalgų dėl 12 straipsnio nuostatų iš ekspertų, valstybių, Konvencijos Šalių, neįgaliųjų organizacijų, nevyriausybių organizacijų, sutarties priežiūros institucijų, nacionalinių žmogaus teisių institucijų ir Jungtinių Tautų agentūrų, Komitetas nusprendė, kad būtina pateikti tolesnes rekomendacijas bendrojoje pastaboje.

3. Remdamasis iki šiol peržiūretomis įvairių valstybių, Konvencijos Šalių, pirminėmis ataskaitomis, Komitetas pastebi visuotinį klaidingą valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimų pagal Konvencijos 12 straipsnį tikslaus masto supratimą. Iš tiesų, apskritai nesuprantama, kad žmogaus teisėmis grįstas negalios modelis reiškia perėjimą nuo sprendimų priėmimo už kitus prie sprendimų priėmimo padedant. Šios bendrosios pastabos tikslas – paanalizuoti bendruosius įsipareigojimus, kylančius iš įvairių 12 straipsnio aspektų.

4. Šioje bendrojoje pastaboje pateiktas 12 straipsnio aiškinimas, grindžiamas bendraisiais Konvencijos principais, kurie išdėstyti 3 straipsnyje, o konkrečiai, pagarba asmens prigimtiniam orumui, savarankiškumui, įskaitant laisvę rinktis, ir nepriklausomumui; nediskriminavimas; visapusiškas ir veiksmingas dalyvavimas ir įtraukimas į visuomenę; pagarba neįgalių asmenų skirtumams ir jų, kaip žmonių įvairovės ir žmonijos dalies, pripažinimas; lygios galimybės; prieinamumas; vyrų ir moterų lygybė; pagarba besivystantiems neįgalių vaikų gebėjimams ir pagarba neįgalių vaikų teisei išsaugoti savo tapatybę.

5. Tiek Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, tiek Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, tiek Neįgaliųjų teisių konvencija nurodo, kad teisė į lygybę prieš įstatymą veikia „visur“. Kitaip sakant, pagal tarptautinę žmogaus teisių teisę nėra tokių leistinių aplinkybių, kuriomis iš asmens turėtų būti atimta teisė būti pripažintam teisiu ar kuriomis ši teisė galėtų būti ribojama. Tai pabrėžta ir Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 4 straipsnio 2 dalyje, kurioje neleidžiamas joks nukrypimas nuo šios teisės, net susidarius nepaprastajai padėčiai visuomenėje. Nors Neįgaliųjų teisių konvencijoje nenustatytas lygiavertis draudimas nukrypti nuo teisės į lygybės prieš įstatymą, Tarptautinio pakto nuostata apima tokią apsaugą pagal Konvencijos 4 straipsnio 4 dalį, kurioje nustatyta, kad Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatos nenukrypsta nuo galiojančios tarptautinės teisės nuostatų.

6. Teisė į lygybę prieš įstatymą taip pat nustatyta kitose pagrindinėse tarptautinėse ir regioninėse žmogaus teisių sutartyse. Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims 15 straipsnyje užtikrinama moterų lygybė prieš įstatymą ir reikalaujama pripažinti moterų vienodą su vyrais civilinį teisnumą, įskaitant lygias teises sudarinėti sutartis, valdyti turtą ir naudotis savo teisėmis teisingumo sistemoje. Afrikos žmogaus ir tautų teisių

chartijos 3 straipsnyje nustatyta kiekvieno asmens teisė būti lygiam prieš įstatymą ir teisė į vienodą įstatymo apsaugą. Amerikos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnis įtvirtina teisę į juridinį statusą ir kiekvieno asmens teisę į lygybę prieš įstatymą.

7. Valstybės, Konvencijos Šalys, privalo visapusiškai išnagrinėti visas teisės sritis, norėdamos užtikrinti, kad neįgaliųjų teisė į teisinį veiksnumą nebūtų apribota kitaip nei kitiems asmenims. Istoriskai neįgaliesiems nebuvo leista naudotis savo teise į teisinį veiksnumą daugelyje sričių, juos diskriminuojant ir priimant sprendimus už juos, pavyzdžiui nepilnamečių ar suaugusiųjų globos, psichinės sveikatos įstatymais, kurie leidžia priverstinį gydymą. Tokia praktika turėtų būti panaikinta, siekiant užtikrinti, kad neįgaliesiems būtų grąžinta teisė į tokį patį teisinį veiksnumą kaip ir kitiems asmenims.

8. Konvencijos 12 straipsnyje patvirtinama, kad visi neįgalieji turi visišką teisinį veiksnumą. Per visą istoriją teisinis veiksnumas buvo nepripažįstamas daugeliui grupių, įskaitant moteris (ypač susituokus) ir etnines mažumas, taip pažeidžiant jų teises. Vis dėlto neįgalieji išlieka ta grupė, kurios teisinis veiksnumas dažniausiai nepripažįstamas teisinėse sistemose visame pasaulyje. Teisė į lygybę prieš įstatymą reiškia, kad teisinis veiksnumas yra visuotinė savybė, būdinga visiems asmenims pagal žmogiškąją prigimtį, kuri turi galioti neįgaliesiems vienodai su kitais asmenimis. Teisinis veiksnumas yra būtinas naudojantis pilietinėmis, politinėmis, ekonominėmis, socialinėmis ir kultūrinėmis teisėmis. Jis įgyja ypatingą reikšmę neįgaliesiems, kai jie turi priimti esminius sprendimus dėl savo sveikatos, išsilavinimo ir darbo. Neįgaliųjų teisinio veiksnumo nepripažinimas daugeliu atvejų neleidžia jiems naudotis daugeliu pagrindinių teisių, įskaitant teisę balsuoti, teisę tuoktis ir kurti šeimą, reprodukcinę teisę, tėvystės teises, teisę duoti sutikimą intymiems santykiams ar medicininiam gydymui, taip pat teisę į laisvę.

9. Visiems neįgaliesiems, įskaitant asmenis, turinčius fizinį, psichiką, intelekto ar jutimo sutrikimą, gali būti nepripažįstamas teisinis veiksnumas arba už juos gali būti priimami sprendimai. Tačiau šie dalykai neproporcingai lietė ir vis dar liečia asmenis su kognityviniais ir psichosocialiniais sutrikimais. Komitetas dar kartą patvirtina, kad asmens kaip neįgaliojo statusas ar sutrikimo (įskaitant fizinį ar jutimo) buvimas niekada negali būti pagrindas nepripažinti teisinio veiksnumo ar bet kurių kitų 12 straipsnyje minimų teisių. Visa praktika, kuri savo tikslu ar poveikiu pažeidžia 12 straipsnį, turėtų būti panaikinta, siekiant užtikrinti, kad neįgaliesiems būtų grąžinta teisė į tokį patį teisinį veiksnumą kaip ir kitiems asmenims.

10. Šioje bendrojoje pastaboje pirmiausia akcentuojamas normatyvinis 12 straipsnio turinys ir iš jo kylantys valstybių įsipareigojimai. Komitetas toliau tęs darbą šioje srityje, siekdamas ateityje parengti tolesnes išsamias rekomendacijas dėl iš 12 straipsnio kylančių teisių ir įsipareigojimų, baigiamąsias pastabas, bendrąsias pastabas ir kitus dokumentus.

II. Normatyvinis 12 straipsnio turinys

12 straipsnio 1 dalis

11. 12 straipsnio 1 dalyje dar kartą patvirtinama, kad neįgalieji turi teisę būti laikomi teisės subjektais. Taip užtikrinama, kad kiekvienas žmogus būtų gerbiamas kaip asmuo, turintis teisės subjekto statusą, kuris yra būtina sąlyga pripažinti asmens teisinį veiksnumą.

12 straipsnio 2 dalis

12. 12 straipsnio 2 dalyje pripažįstama, kad neįgalieji turi teisinį veiksnumą lygiai su kitais asmenimis visose gyvenimo srityse. Teisinis veiksnumas apima buvimą tiek teisių turėtoju, tiek pagal įstatymą veikiančiu asmeniu. Teisinis veiksnumas teisių turėtojo aspektu suteikia asmeniui visišką jo teisių apsaugą teisinėje sistemoje. Teisinis veiksnumas pagal įstatymą veikiančio asmens aspektu pripažįsta asmenį kaip atstovą, turintį įgaliojimus sudaryti sandorius ir sukurti, keisti ar užbaigti teisinius santykius. Teisė būti pripažintam kaip teisiniam atstovui nustatyta 12 straipsnio 5 dalyje, kurioje numatyta valstybių, Konvencijos Šalių, pareiga „imtis visų atitinkamų ir veiksmingų priemonių, kad užtikrintų neįgaliųjų lygias teises nuosavybės teise turėti turtą ar jį paveldėti, tvarkyti savo finansinius reikalus ir turėti vienodas galimybes su kitais asmenimis gauti banko paskolas, hipotekos ir kitokių formų finansinius kreditus, ir užtikrina, kad iš neįgaliųjų nebūtų savavališkai atimama jų nuosavybė“.

13. Teisinis veiksnumas ir psichinė būklė yra skirtingos sąvokos. Teisinis veiksnumas – tai galėjimas turėti teises ir pareigas (teisinis statusas) ir naudotis šiomis teisėmis bei vykdyti šias pareigas (teisinis atstovavimas). Jis yra svarbiausias elementas norint turėti galimybę prasmingai dalyvauti visuomenėje. Psichinė būklė susijusi su asmens sprendimų priėmimo įgūdžiais, kurie kiekvieno asmens yra skirtingi ir gali skirtis net kalbant apie konkretų asmenį, atsižvelgiant į daugybę veiksnių, tarp jų aplinkos ir socialinių veiksnių. Teisės aktai, pavyzdžiui, Visuotinė

žmogaus teisių deklaracija (6 straipsnis), Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (16 straipsnis) ir Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (15 straipsnis), konkrečiai nenurodo skirtumo tarp psichinės būklės ir teisinio veiksnio. Tačiau Neįgaliųjų teisių konvencijos 12 straipsnyje aiškiai išdėstyta, kad „psichikos nesveikumas“ ir kitos diskriminacinio pobūdžio etiketės nėra teisėtos priežastys nepripažinti teisinio veiksnio (tiek teisinio statuso, tiek teisinio atstovavimo). Remiantis 12 Konvencijos straipsniu, numanomi arba faktiškai psichinės būklės trūkumai negali būti laikomi pagrindu nepripažinti teisinio veiksnio.

14. Teisinis veiksnys yra prigimtinė teisė, suteikta visiems žmonėms, įskaitant neįgaliuosius. Kaip jau minėta, ji sudaro du aspektai. Pirmasis – tai teisinis statusas turėti teises ir būti pripažintam kaip teisės subjektui. Tai gali būti, pavyzdžiui, gimimo liudijimo turėjimas, galimybė prašyti medicininės pagalbos, užsiregistravimas į rinkėjų sąrašus ar prašymas išduoti pasą. Antrasis – tai teisinis atstovavimas, t. y. veikimas naudojantis šiomis teisėmis ir šių veiksmų teisinis pripažinimas. Būtent šis elementas dažnai nepripažįstamas ar sumenkinamas neįgaliųjų atveju. Pavyzdžiui, įstatymai leidžia neįgaliesiems turėti nuosavybę, tačiau ne visada gali pripažinti jų veiksmus perkant ir parduodant nuosavybę. Teisinis veiksnys reiškia, kad visiems žmonėms, įskaitant neįgaliuosius, priskiriamas teisinis statusas ir teisinis atstovavimas vien dėl to, kad jie yra žmonės. Todėl abu teisinio veiksnio aspektai privalo būti pripažįstami siekiant įgyvendinti teisę į teisinį veiksnumą; jie negali būti atskirti. Psichinės būklės sąvoka pati savaime yra ypač prieštaringa. Psichinė būklė nėra, kaip įprastai pateikiama, objektyvus, mokslinis ir natūraliai kylantis reiškinys. Psichinė būklė priklauso nuo socialinio ir politinio konteksto – kaip ir disciplinos, profesijos ir praktika, vaidinančios lemiamą vaidmenį vertinant psichinę būklę.

15. Daugumoje valstybių, Konvencijos Šalių, ataskaitų, kurias iki šiol išnagrino Komitetas, psichinės būklės ir teisinio veiksnio sąvokos sujungtos į vieną, tad kai asmuo laikomas turintis menkesnius sprendimų priėmimo įgūdžius, dažnai dėl kognityvinės ar psichosocialinės negalios, jo teisinis veiksnys priimti konkretų sprendimą dėl to neigiamas. Taip nusprendžiama paprasčiausiai remiantis sutrikimo diagnoze (statuso požiūris) arba kai asmuo priima sprendimą, kurio pasekmės laikomos neigiamomis (rezultato požiūris), arba kai asmens sprendimų priėmimo įgūdžiai laikomi nepakankamais (funkcinis požiūris). Funkcinis požiūris siekia įvertinti psichinę būklę ir atitinkamai paneigti teisinį veiksnumą. Jis dažnai grindžiamas tuo, ar asmuo gali suprasti sprendimo pobūdį ir pasekmes ir (arba) ar jis gali pasinaudoti susijusia informacija ar ją įvertinti. Šis požiūris yra ydingas dėl dviejų pagrindinių priežasčių: (a) jis diskriminuojančiai taikomas neįgaliesiems ir (b) jis daro prielaidą, kad gali tiksliai įvertinti žmogaus proto veikimą ir, jei asmuo gauna neigiamą įvertinimą, jis nepripažįsta šio asmens pagrindinės žmogaus teisės, t. y. teisės į lygybę prieš įstatymą. Visuose šiuose požiūriuose asmens negalia ir (arba) sprendimų priėmimo įgūdžiai laikomi teisėtu pagrindu nepripažinti šio asmens teisinio veiksnio ir sumenkinti jo, kaip teisės subjekto, statusą. 12 straipsnis neleidžia taip diskriminuojančiai nepripažinti teisinio veiksnio, tačiau reikalauja suteikti pagalbą įgyvendinant teisinį veiksnumą.

12 straipsnio 3 dalis

16. 12 straipsnio 3 dalyje pripažįstama, kad valstybės, Konvencijos Šalys, įsipareigojusios suteikti neįgaliesiems galimybę pasinaudoti pagalba, kurios jiems gali prireikti įgyvendinant savo teisinį veiksnumą. Valstybės, Konvencijos Šalys, turi susilaikyti nuo neįgaliųjų teisinio veiksnio nepripažinimo ir suteikti neįgaliesiems galimybę pasinaudoti pagalba, kurios jiems gali prireikti priimant sprendimus, turinčius juridinę galią.

17. Pagalba įgyvendinant teisinį veiksnumą turi būti teikiama atsižvelgiant į neįgaliųjų teises, valią ir pageidavimus ir niekada neturėtų virsti sprendimų priėmimu už neįgaliuosius. 12 straipsnio 3 dalis nenustato konkrečios pagalbos formos. „Pagalba“ yra platus terminas, apimantis tiek neformalius, tiek formalius įvairių tipų ir intensyvumo pagalbos susitarimus. Pavyzdžiui, neįgalieji gali pasirinkti vieną ar daugiau patikimų asmenų, padėsiančių jiems įgyvendinti teisinį veiksnumą priimant tam tikrus sprendimus arba pasirinkti kitas pagalbos formas, pavyzdžiui, tarpusavio pagalbą, teisių gynimą (įskaitant pagalbą patiems neįgaliesiems ginant savo teises), arba pagalbą bendraujant. Pagalba neįgaliesiems įgyvendinant teisinį veiksnumą gali apimti priemones, susijusias su universaliu dizainu ir prieinamumu, pavyzdžiui, reikalavimą privatiems ir valstybiniais subjektams, tokiems kaip bankai ir finansinės institucijos, teikti informaciją suprantama forma arba suteikti profesionalias gestų kalbos vertimo paslaugas, kad neįgalieji galėtų atlikti teisinius veiksmus, kurių reikia norint atidaryti banko sąskaitą, sudaryti sutartis ar atlikti kitas socialines operacijas. Pagalba taip pat galėtų būti įvairių, netradicinių bendravimo būdų kūrimas ir pripažinimas, ypač tiems asmenims, kurie naudojami neverbalinėmis bendravimo formomis, norėdami išreikšti savo valią ir pageidavimus. Daugeliui neįgaliųjų galėjimas planuoti iš anksto yra svarbi pagalbos forma, kurios padedami jie gali pareikšti savo valią ir pageidavimus, kuriais reikėtų remtis tuo metu, kai šie asmenys negalės išreikšti savo norų kitiems. Visi neįgalieji turi teisę planuoti iš anksto ir jiems turėtų būti suteikta tokia galimybė lygiai su kitais asmenimis. Valstybės, Konvencijos Šalys, gali suteikti įvairias išankstinio planavimo mechanizmų formas, pritaikytas įvairiems pageidavimams, tačiau visi variantai turėtų būti nediskriminuojantys.

Pageidaujant, asmeniui turėtų būti suteikiama pagalba išankstinio planavimo procesui užbaigti. Asmuo turėtų nuspręsti, kada įsigalios (ir nustos galioti) išankstinės valios pareiškimas, ir šios datos turėtų būti įtrauktos į pareiškimo tekstą; tai neturėtų būti grindžiama vertinimu, kad asmeniui trūksta protinių gebėjimų.

18. Teikiamos pagalbos tipas ir intensyvumas kiekvienam asmeniui gali skirtis dėl neįgaliųjų įvairovės. Tai atitinka 3 straipsnio d punktą, kuriame „pagarba neįgalių asmenų skirtumams ir jų, kaip žmonių įvairovės ir žmonijos dalies, pripažinimas“ pateiktas kaip bendrasis Konvencijos principas. Neįgaliųjų asmeninis savarankiškumas ir gebėjimas priimti sprendimus turi būti gerbiami visada, įskaitant krizines situacijas.

19. Kai kurie neįgalieji tesiekia, kad būtų pripažįstama jų teisė į teisinį veiksnumą lygiai su kitais asmenimis, kaip nustatyta Konvencijos 12 straipsnio 2 dalyje, ir jie nebūtinai nori pasinaudoti savo teise į pagalbą, kaip nustatyta 12 straipsnio 3 dalyje.

12 straipsnio 4 dalis

20. 12 straipsnio 4 dalyje nustatytos garantijos, kurios privalo būti įtrauktos į pagalbos įgyvendinant teisinį veiksnumą sistemą. 12 straipsnio 4 dalis turi būti škaitoma kartu su likusiu 12 straipsnio ir visos Konvencijos tekstu. Juo reikalaujama, kad valstybės, Konvencijos Šalys, suteiktų atitinkamas ir veiksmingas garantijas įgyvendinti teisinį veiksnumą. Pagrindinė šių garantijų paskirtis – užtikrinti, kad būtų paisoma asmens teisių, valios ir pageidavimų. Norint to pasiekti, šios garantijos turi užkirsti kelią piktnaudžiavimui lygiomis teisėmis su kitais asmenimis.

21. Jei, įdėjus daug pastangų, neįmanoma nustatyti asmens valios ir pageidavimų, vietoj „geriausių interesų“ nustatymo turi būti pasitelkiamas „geriausias valios ir pageidavimų aiškinimas“. Taip paisoma asmens teisių, valios ir pageidavimų pagal 12 straipsnio 4 dalį. „Geriausių interesų“ principas nėra garantija, atitinkanti 12 straipsnį, kiek tai susiję su suaugusiais. „Valios ir pageidavimų“ paradigma privalo pakeisti „geriausių interesų“ paradigmą, siekiant užtikrinti, kad neįgalieji galėtų naudotis teise į teisinį veiksnumą lygiai su kitais asmenimis.

22. Visiems žmonėms kyla „piktnaudžiavimo įtaka“ pavojus, tačiau jis gali būti didesnis tiems, kurie pasitelkia kitų pagalbą priimdami sprendimus. Piktnaudžiavimas įtaka apibūdinamas kaip atsirandantis tais atvejais, kai bendravime tarp pagalbą teikiančio asmens ir pagalbą priimančio asmens pasireiškia baimės, agresijos, grasinimo, apgaulės ar manipuliavimo požymiai. Garantijos, susijusios su teisinio veiksnumo įgyvendinimu, privalo apsaugoti nuo piktnaudžiavimo įtaka, tačiau tai turi būti daroma paisant asmens teisių, valios ir pageidavimų, įskaitant teisę rizikuoti ir klysti.

12 straipsnio 5 dalis

23. Pagal 12 straipsnio 5 dalį valstybės, Konvencijos Šalys, imasi priemonių, įskaitant įstatymines, administracines, teismines ir kitas praktines priemones, kad būtų užtikrintos neįgaliųjų lygios teisės, susijusios su finansiniais ir ekonominiais reikalais. Neįgaliesiems paprastai nesuteikiama galimybė gauti finansavimą ir turėti nuosavybę remiantis medicininio negalios modeliu. Tokia neįgaliųjų teisinio veiksnumo tvarkyti finansinius reikalus nepripažinimo praktika turi būti pakeista pagalba įgyvendinant teisinį veiksnumą pagal 12 straipsnio 3 dalį. Negalia, kaip ir lytis, negali būti laikoma pagrindu diskriminuoti finansų ir nuosavybės srityse¹.

III. Valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimai

24. Valstybės, Konvencijos Šalys, įsipareigojusios gerbti, saugoti ir įgyvendinti neįgaliųjų teisę į lygybę prieš įstatymą. Šiuo atžvilgiu, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, neleidžiančių neįgaliesiems naudotis teise į lygybę prieš įstatymą. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų imtis veiksmų, neleidžiančių nevalstybiniais subjektams ir privatiems asmenims trukdyti neįgaliesiems įgyvendinti žmogaus teises, įskaitant teisę į teisinį veiksnumą, ir jomis naudotis. Vienas iš pagalbos įgyvendinant teisinį veiksnumą tikslų – stiprinti neįgaliųjų pasitikėjimą ir įgūdžius, kad ateityje jie galėtų įgyvendinti teisinį veiksnumą kuo mažiau pasitelkdami pagalbą, jei to nori. Valstybės, Konvencijos Šalys, įsipareigojusios apmokyti pagalbą gaunančius asmenis, kad jie sugebėtų nuspręsti, kada jiems reikia mažiau pagalbos ar išvis jos nebereikia įgyvendinant savo teisinį veiksnumą.

---

¹ Žr. Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, 13 straipsnio b punktą.

25. Siekdamas visiškai pripažinti „visuotinį teisinį veiksnumą“, pagal kurią visi asmenys, nepriklausomai nuo jų negalios ar sprendimų priėmimo gebėjimų, turi prigimtinį teisinį veiksnumą, valstybės, Konvencijos Šalys, turi panaikinti teisinio veiksnumo nepripažinimą tikslu ar poveikiu diskriminuojant dėl neįgalumo.²

26. Savo baigiamosiose pastabose dėl valstybių, Konvencijos Šalių, pirminių ataskaitų, kiek tai susiję su 12 straipsniu, Neįgaliųjų teisių komitetas dar kartą pareiškė, kad valstybės, Konvencijos Šalys, privalo „peržiūrėti globą reglamentuojančius įstatymus ir imtis veiksmų rengiant įstatymus ir politikos gaires, siekiant pakeisti sprendimų priėmimą už kitus asmenis sprendimų priėmimu padedant, kai gerbiamas asmens savarankiškumas, valia ir pageidavimai“.

27. Sprendimų priėmimas už kitus asmenis gali būti įvairių formų, įskaitant neribotą globą, teisminį pripažinimą neveiksniu ir dalinę globą. Tačiau jos visos turi tam tikrus bendrus požymius: jos gali būti apibūdinamos kaip sistemos, kuriose (i) teisinis veiksnumas panaikinamas asmeniui net dėl vieno sprendimo; (ii) sprendimų už kitą asmenį priėmimą paskiria ne suinteresuotas asmuo ir jis gali būti paskiriamas prieš suinteresuoto asmens valią; (iii) bet koks sprendimų už kitą asmenį priėmimo priimtas sprendimas grindžiamas tikėjimu, kad tai daroma paisant geriausių suinteresuoto asmens interesų, o ne valios ir pageidavimų.

28. Valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimas pakeisti sprendimų priėmimą už kitus asmenis sprendimų priėmimu padedant reikalauja tiek panaikinti sprendimų priėmimo už kitus asmenis praktiką, tiek parengti sprendimų priėmimo padedant alternatyvas. Sukurti sprendimų priėmimo padedant sistemas, kartu išlaikant su sprendimų priėmimo už kitus asmenis praktiką, nepakanka, norint atitikti Konvencijos 12 straipsnio nuostatas.

29. Sprendimų priėmimas padedant apima įvairius pagalbos variantus, teikiančius prioritetą asmens valiai ir pageidavimams ir gerbiančius žmogaus teisių normas. Jis turėtų saugoti visas teises, įskaitant teises, susijusias su savarankiškumu (teisė į teisinį veiksnumą, teisė į lygybę prieš įstatymą, teisė rinktis, kur gyventi ir pan.), ir teises, susijusias su apsauga nuo išnaudojimo ir netinkamo elgesio (teisė į gyvenimą, teisė į fizinę neliečiamybę ir pan.). Be to, sprendimų priėmimo padedant sistemos neturėtų pernelyg reguliuoti neįgaliųjų gyvenimo. Nors sprendimų priėmimas padedant gali būti įvairių formų, jos visos turėtų apimti tam tikras pagrindines nuostatas, kad būtų užtikrinta atitiktis Konvencijos 12 straipsniui, įskaitant šiuos aspektus:

(a) Sprendimų priėmimas padedant privalo būti prieinamas visiems. Asmens pagalbos poreikių lygis, ypač kai jis yra aukštas, neturėtų būti kliūtis gauti pagalbą priimant sprendimus;

(b) Visos pagalbos formos įgyvendinant teisinį veiksnumą, įskaitant intensyvesnes pagalbos formas, turi būti pagrįstos asmens valia ir pageidavimu, o ne tuo, kas laikoma objektyvių geriausių to asmens interesų paisymu;

(c) Asmens bendravimo būdas neturi būti kliūtis gauti pagalbą priimant sprendimus net tais atvejais, kai toks bendravimas yra neįprastas arba jį supranta labai mažai žmonių;

(d) Teisinis oficialiai asmens pasirinkto pagalbą teikiančio (-ių) asmens (-ų) pripažinimas turi egzistuoti ir būti prieinamas, o valstybės yra įsipareigojusios palengvinti pagalbos galimybių sudarymą, ypač asmenims, kurie yra atskirti ir gali neturėti prieigos prie bendruomenėje natūraliai siūlomos pagalbos. Turi būti nustatytas mechanizmas trečiosioms šalims patikrinti pagalbą teikiančio asmens tapatybę, taip pat mechanizmas trečiosioms šalims ginčyti pagalbą teikiančio asmens veiksmus, jei jos mano, kad pagalbą teikiantis asmuo veikia nepaisydamas suinteresuoto asmens valios ir pageidavimų;

(e) Siekdamas atitikti Konvencijos 12 straipsnio 3 dalyje nustatytą reikalavimą valstybėms, Konvencijos Šalims, imtis priemonių „suteikti galimybę“ pasinaudoti reikalinga pagalba, valstybės, Konvencijos Šalys, privalo užtikrinti, kad pagalba neįgaliesiems būtų teikiama nominalia verte arba nemokamai, o finansinių išteklių stoka neturi būti kliūtis gauti pagalbą įgyvendinant teisinį veiksnumą;

(f) Negalima naudoti sprendimų priėmimo padedant kaip pasiteisinimo ribojant kitas pagrindines neįgaliųjų teises, ypač teisę balsuoti, teisę tuoktis ar sudaryti civilinę partnerystę, kurti šeimą, reprodukcinės teises, tėvystės teises ir teisę duoti sutikimą intymiems santykiams ar medicininiam gydymui, taip pat teisę į laisvę;

(g) Asmuo turi turėti teisę bet kuriuo metu atsisakyti pagalbos ir nutraukti arba pakeisti pagalbos santykius;

(h) Turi būti nustatytos garantijos visiems procesams, susijusiems su teisiniu veiksnumu ir pagalba įgyvendinant teisinį veiksnumą. Garantijų tikslas – užtikrinti, kad būtų paisoma asmens valios ir pageidavimų;

(i) Pagalbos teikimas įgyvendinant teisinį veiksnumą neturėtų priklausyti nuo psichinės būklės įvertinimo; teikiant pagalbą įgyvendinant teisinį veiksnumą reikalingi nauji nediskriminaciniai pagalbos poreikių nustatymo rodikliai.

30. Teisė į lygybę prieš įstatymą seniai pripažįstama kaip pilietinė ir politinė teisė, įtvirtinta Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte. Pilietinės ir politinės teisės priskiriamos ratifikavimo momentu ir valstybės, Konvencijos Šalys, turi imtis veiksmų nedelsiant įgyvendinti šias teises. Taigi, 12 straipsnyje nustatytos teisės taikomos nuo ratifikavimo momento ir turi būti nedelsiant įgyvendinamos. Valstybių įsipareigojimas, nustatytas 12 straipsnio 3 dalyje, suteikti galimybę pasinaudoti pagalba įgyvendinant teisinį veiksnumą yra įsipareigojimas

² Žr. Neįgaliųjų teisių konvenciją, 2 straipsnį kartu su 5 straipsniu.

įgyvendinti pilietinę ir politinę teisę į lygybę prieš įstatymą. „Nuoseklus įgyvendinimas“ (4 straipsnio 2 dalis) netaikomas 12 straipsnio nuostatomis. Ratifikavusios Konvenciją, valstybės, Konvencijos Šalys, privalo nedelsdamos pradėti veiksmus 12 straipsnyje nustatytoms teisėms įgyvendinti. Tie veiksmai turi būti sąmoningi, gerai suplanuoti ir apimti konsultacijas su neįgaliaisiais ir jų organizacijomis bei šių prasmingą dalyvavimą.

IV. Ryšys su kitomis Konvencijos nuostatomis

31. Teisinio veiksnio pripažinimas yra neatsiejamai susijęs su daugelio kitų Neįgaliųjų teisių konvencijoje nustatytų žmogaus teisių įgyvendinimu, įskaitant (bet neapsiribojant) teisę į teisingumą (13 straipsnis); teisę nebūti ne savo noru uždarytam psichinės sveikatos įstaigoje ir nebūti verčiamam gydytis psichinę sveikatą (14 straipsnis); teisę į tai, kad būtų gerbiama asmens teisė į kūno ir psichinį neliečiamumą (17 straipsnis); teisę į judėjimo laisvę ir pilietybę (18 straipsnis); teisę rinktis, kur ir su kuo gyventi (19 straipsnis); teisę į saviraiškos laisvę (21 straipsnis); teisę tuoktis ir kurti šeimą (23 straipsnis); teisę duoti sutikimą medicininiam gydymui (25 straipsnis) ir teisę balsuoti ir būti išrinktiems (29 straipsnis). Nepripažįstant asmens kaip teisės subjekto kyla didelis pavojus reikalaujant pripažinti šias ir daugelį kitų Konvencijoje nustatytų teisių, jomis naudojančių ir jas įgyvendinančių.

5 straipsnis. Lygybė ir nediskriminavimas

32. Norint pasiekti lygybės prieš įstatymą, negalima diskriminuojančiai nepripažinti teisinio veiksnio. Konvencijos 5 straipsnis užtikrina visų asmenų lygybę pagal ir prieš įstatymą, taip pat teisę į lygiavertę įstatymo apsaugą. Jame aiškiai draudžiama diskriminacija dėl neįgalumo. Diskriminacija dėl neįgalumo Konvencijos 2 straipsnyje apibrėžiama kaip „bet koks išskyrimas, atstūmimas ar apribojimas dėl neįgalumo, kuriais siekiama pabloginti ar paneigti arba dėl kurių pabloginamas ar paneigiamas visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pripažinimas, įgyvendinimas ar naudojimas jomis lygiai su kitais asmenimis“. Teisinio veiksnio nepripažinimas, kuriuo siekiama trukdyti arba dėl kurio trukdoma neįgaliesiems pasinaudoti teise į lygybę prieš įstatymą, laikomas Konvencijos 5 ir 12 straipsnių pažeidimu. Valstybės gali apriboti asmens teisinį veiksnumą esant tam tikroms aplinkybėms, pavyzdžiui, bankrotui ar teistumui. Tačiau teisė į lygybę prieš įstatymą ir laisvė būti nediskriminuojamam reikalauja, kad kai valstybė nepripažįsta teisinio veiksnio, tai turi būti daroma tuo pačiu pagrindu visiems asmenims. Teisinio veiksnio nepripažinimas neturi būti grindžiamas asmens savybėmis, pavyzdžiui, lytimi, rase ar negalia, ir juo neturi būti siekiama kitaip vertinti asmens ar dėl jo asmuo neturi būti kitaip vertinamas.

33. Laisvė būti nediskriminuojamam pripažįstant teisinį veiksnumą atkuria asmens savarankiškumą ir gerbia žmogaus orumą, laikantis Konvencijos 3 straipsnio a punkte nustatytų principų. Laisvei rinktis dažniausiai reikalingas teisinis veiksnumas. Nepriklausomumas ir savarankiškumas apima teisę į teisinį asmens sprendimų pripažinimą. Pagalbos ir tinkamų sąlygų sudarymo priimančias sprendimus poreikis negali būti naudojamas asmens teisiniui veiksniumi kvestionuoti. Pagarba neįgalių asmenų skirtumams ir jų, kaip žmonių įvairovės ir žmonijos dalies, pripažinimas (3 straipsnio d punktas) yra nesuderinami su teisinio veiksnio pripažinimu asimiliavimo pagrindu.

34. Nediskriminavimas apima teisę į tinkamą sąlygų pritaikymą įgyvendinant teisinį veiksnumą (5 straipsnio 3 dalis). Tinkamas sąlygų pritaikymas apibrėžiamas Konvencijos 2 straipsnyje kaip „būtinai ir tinkami pakeitimai ir pritaikymas, dėl kurių nepatiriama neproporcinga ar nepagrįsta našta ir kurių reikia konkrečiu atveju siekiant užtikrinti neįgaliesiems galimybę naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su kitais asmenimis ar galimybę įgyvendinti šias teises ir laisves“. Teisė į tinkamą sąlygų pritaikymą įgyvendinant teisinį veiksnumą yra atskirta nuo teisės į pagalbą įgyvendinant teisinį veiksnumą ir ją papildo. Valstybės, Konvencijos Šalys, turi atlikti visus būtinus pakeitimus ir pritaikymą, kad neįgalieji galėtų įgyvendinti teisinį veiksnumą, nebent tai sukeltų neproporcingą ar nepagrįstą našta. Tokie pakeitimai ir pritaikymas gali apimti (tačiau neapsiribojant) galimybes patekti į svarbius pastatus, pavyzdžiui, teismus, bankus, socialinių išmokų skyrius ir balsavimo vietas, prieinamą informaciją dėl juridinę galią turinčių sprendimų, taip pat asmeninę pagalbą. Teisė į pagalbą įgyvendinant teisinį veiksnumą neturi būti apribojama tvirtinimu, kad patiriama neproporcinga ar nepagrįsta našta. Valstybė turi absoliučią pareigą suteikti galimybę gauti pagalbą įgyvendinant teisinį veiksnumą.

6 straipsnis. Neįgalios moterys

35. Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims 15 straipsnyje nustatytas vienodas su vyrais moterų teisinis veiksnumas, patvirtinant, kad teisinio veiksnio pripažinimas neatsiejamas nuo lygybės prieš

įstatymą: „Valstybės dalyvės suteikia moterims vienodą su vyrais civilinį teisnumą ir vienodas galimybes jį realizuoti. Jos suteikia moterims lygias teises sudarinėti sutartis ir valdyti turtą ir garantuoja, kad su jomis vienodai bus elgiama visose bylų nagrinėjimo stadijose“ (2 dalis). Ši nuostata taikoma visoms moterims, įskaitant neįgalias moteris. Neįgaliųjų teisių konvencijoje pripažįstama, kad neįgalios moterys gali patirti daugialypę ir tarpsektorinę diskriminaciją dėl lyties ir neįgalumo. Pavyzdžiui, didelė dalis neįgaliųjų moterų yra priverstinai sterilizuojamos ir joms dažnai neleidžiama kontroliuoti savo reprodukcinės sveikatos ir priimti sprendimus, darant prielaidą, kad jos nepajėgios duoti sutikimą lytiniais santykiais. Kai kuriose jurisdikcijose sprendimų priėmimas už kitą asmenį taip pat dažniau taikomas moterims nei vyrams. Todėl ypač svarbu dar kartą patvirtinti, kad neįgaliųjų moterų teisinis veiksnumas turėtų būti pripažįstamas lygiai su kitais asmenimis.

7 straipsnis. Neįgalūs vaikai

36. Konvencijos 12 straipsnyje ginama visų asmenų lygybė prieš įstatymą, nepaisant jų amžiaus, o Konvencijos 7 straipsnyje pripažįstami besivystantys vaikų gebėjimai ir reikalaujama, kad „visuose veiksmuose, susijusiuose su neįgaliais vaikais, pirmiausia būtų atsižvelgiama į vaiko interesus“ (2 dalis) ir kad „į jų nuomonę būtų tinkamai atsižvelgiama pagal jų amžių ir brandos lygį“ (3 dalis). Siekdamas laikytis 12 straipsnio nuostatų, valstybės, Konvencijos Šalys, privalo išanalizuoti savo įstatymus ir užtikrinti, kad būtų paisoma neįgaliųjų vaikų valios ir pageidavimų lygiai su kitais vaikais.

9 straipsnis. Prieinamumas

37. 12 straipsnyje nustatytos teisės glaudžiai susijusios su valstybių įsipareigojimais, susijusiais su prieinamumu (9 straipsnis), nes teisė į lygybę prieš įstatymą yra būtina, kad neįgalieji galėtų gyventi savarankiškai ir visapusiškai dalyvauti visose gyvenimo srityse. 9 straipsnyje reikalaujama nustatyti ir pašalinti visuomenės naudojamų objektų ar jai teikiamų paslaugų prieinamumo kliūtis. Nepakankamas informacijos ir ryšių prieinamumas, taip pat neprieinamos paslaugos gali sudaryti kliūtis kai kuriems neįgaliesiems praktiškai įgyvendinti teisinį veiksnumą. Todėl valstybės, Konvencijos Šalys, privalo užtikrinti visišką visų procedūrų, reikalingų norint įgyvendinti teisinį veiksnumą, ir visos susijusios informacijos ir ryšių prieinamumą. Valstybės, Konvencijos Šalys, turi peržiūrėti savo įstatymus ir praktiką, siekdamas užtikrinti teisės į teisinį veiksnumą ir prieinamumą įgyvendinimą.

13 straipsnis. Teisė į teisingumą

38. Valstybės, Konvencijos Šalys, yra įsipareigojusios užtikrinti neįgaliųjų teisę į teisingumą lygiai su kitais asmenimis. Teisės į teisinį veiksnumą pripažinimas yra būtinas teisei į teisingumą daugeliu atžvilgių. Siekiant įgyvendinti neįgaliųjų teises ir pareigas lygiai su kitais asmenimis, turi būti pripažįstamas neįgaliųjų kaip teisės subjektų statusas ir jiems sudaromos vienodos sąlygos teismuose ir tribunoluose. Valstybės, Konvencijos Šalys, taip pat privalo užtikrinti galimybę neįgaliesiems į vienodą su kitais asmenimis teisinį atstovavimą. Daugelyje jurisdikcijų tai laikoma problema, kuri turi būti išspręsta, taip pat užtikrinant, kad asmenys, kuriems trukdoma naudotis teise į teisinį veiksnumą, turėtų galimybę ginčyti – patiekti ar per teisinį atstovą – tokį trukdymą ir ginti savo teises teisme. Neįgaliesiems dažnai neleidžiama atlikti svarbių funkcijų teisminėje sistemoje – teisininkų, teisėjų, liudytojų ar prisiekusiųjų.

39. Policijos pareigūnai, socialiniai darbuotojai ir kiti asmenys, kurie privalo reaguoti pirmieji, turi būti apmokyti pripažinti visapusišką neįgaliųjų kaip teisės subjektų statusą ir neįgaliųjų skundus bei pareiškimus laikyti tokiais pat svarbiais kaip ir negalios neturinčių asmenų. Tai apima šių svarbių profesijų darbuotojų mokymą ir informuotumo didinimą. Neįgaliesiems taip pat turi būti užtikrintas teisinis veiksnumas duoti parodymus teisme lygiai su kitais asmenimis. Konvencijos 12 straipsnyje užtikrinama pagalba įgyvendinant teisinį veiksnumą, įskaitant veiksnumą duoti parodymus teismo, administraciniame ir kitame teisiniame procese. Tokia pagalba gali būti įvairių formų, įskaitant įvairių bendravimo būdų pripažinimą, tam tikrose situacijose leidžiant duoti parodymus vaizdo priemonėmis, procedūros pritaikymą, profesionalių gestų kalbos vertimo paslaugų teikimą ir kitus pagalbos būdus. Teismų sistemos darbuotojai taip pat turėtų būti apmokyti ir supažindinti su savo pareiga gerbti neįgaliųjų teisinį veiksnumą, įskaitant teisinį atstovavimą ir teisinį statusą.

14 ir 25 straipsniai. Laisvė, saugumas ir sutikimas

40. Neįgaliųjų teisės į teisinį veiksnumą lygiai su kitais asmenimis pripažinimas apima neįgaliųjų teisės į asmens laisvę ir saugumą pripažinimą. Neįgaliųjų teisinio veiksnumo nepripažinimas ir jų uždarymas į įstaigas prieš jų valią, be jų sutikimo arba gavus sprendimus už kitą asmenį priimančio asmens sutikimą, tebėra aktuali problema. Tokia praktika prilyginama savavališkam laisvės atėmimui ir pažeidžia Konvencijos 12 ir 14 straipsnius. Valstybės, Konvencijos Šalys, turi susilaikyti nuo tokios praktikos ir įdiegti mechanizmą peržiūrėti atvejams, kai neįgalieji buvo apgyvendinami tam tikroje vietoje be aiškaus jų sutikimo.

41. Teisė į pačią geriausią sveikatos apsaugą (25 straipsnis) apima teisę į sveikatos apsaugą, iš anksto informuojant asmenis ir gavus jų laisvą sutikimą. Valstybės, Konvencijos Šalys, yra įsipareigojusios reikalauti visų sveikatos apsaugos ir medicinos darbuotojų (įskaitant psichiatrijos srities specialistus) iš anksto informuoti neįgaliuosius ir gauti jų laisvą sutikimą prieš taikant bet kokį gydymą. Kartu su teise į teisinį veiksnumą lygiai su kitais asmenimis, valstybės, Konvencijos Šalys, yra įsipareigojusios neleisti sprendimus už kitus asmenis priimantiems asmenims duoti sutikimo už neįgaliuosius. Visi sveikatos apsaugos ir medicinos darbuotojai turėtų užtikrinti tinkamas konsultacijas, kuriose tiesiogiai dalyvautų neįgalieji. Jie taip pat turėtų pagal savo išgales užtikrinti, kad padėjėjai ar pagalbininkai nepriimtų sprendimų už neįgaliuosius ar nepiktnaudžiautų įtaka neįgaliesiems priimant sprendimus.

15, 16 ir 17 straipsniai. Pagarba asmens neliečiamumui ir teisė nebūti kankinamam, išnaudojamam ir nepatirti smurto bei prievartos

42. Kaip Komitetas jau minėjo keliose baigiamosiose pastabose, priverstinis gydymas, kurį taiko psichiatrijos ir kitų sveikatos apsaugos ir medicinos sričių darbuotojai, yra teisės į lygybės prieš įstatymą, taip pat teisės į asmens neliečiamumą (17 straipsnis), teisės nebūti kankinamam (15 straipsnis) ir laisvės nebūti išnaudojamam, nepatirti smurto ir prievartos (16 straipsnis) pažeidimas. Tokia praktika nepripažįsta asmens teisinio veiksnumo rinktis medicininį gydymą, todėl laikoma Konvencijos 12 straipsnio pažeidimu. Taigi, valstybės, Konvencijos Šalys, turi gerbti neįgaliųjų teisinį veiksnumą visada priimti sprendimus, įskaitant krizines situacijas; užtikrinti, kad būtų suteikta tiksli ir prieinama informacija apie paslaugų variantus ir suteikta galimybė taikyti nemedicininis metodus; taip pat suteikti galimybę naudotis nepriklausoma pagalba. Valstybės, Konvencijos Šalys, yra įsipareigojusios suteikti galimybę gauti pagalbą priimant sprendimus dėl psichiatrinio ir kitokio medicininio gydymo. Priverstinis gydymas yra ypatinga psichosocialinių, intelekto ir kitokių kognityvinių sutrikimų turinčių asmenų problema. Valstybės, Konvencijos Šalys, privalo panaikinti politiką ir teisės aktų nuostatas, leidžiančias ar įgyvendinančias priverstinį gydymą, nes tai yra nuolatinis pažeidimas, įteisintas psichinės sveikatos įstatymuose visame pasaulyje, nepaisant empirinių jo neveiksmingumo įrodymų ir asmenų, kurie naudojami psichinės sveikatos sistemos paslaugomis ir dėl priverstinio gydymo patyrė didelį skausmą ir traumą, nuomonių. Komitetas rekomenduoja valstybėms, Konvencijos Šalims, užtikrinti, kad sprendimai, susiję su asmens kūno ar psichiniu neliečiamumu galėtų būti priimti tik iš anksto informavus asmenį ir gavus jo laisvą sutikimą.

18 straipsnis. Pilietybė

43. Neįgalieji turi teisę į vardą ir gimimo fakto užregistravimą kartu su teise į jų kaip teisės subjektų pripažinimą visur (18 straipsnio 2 dalis). Valstybės, Konvencijos Šalys, turi imtis atitinkamų priemonių, užtikrinančių, kad neįgalūs vaikai būtų registruojami iš karto jiems gimus. Ši teisė numatyta Vaiko teisių konvencijoje (7 straipsnis), tačiau neįgalūs vaikai neproporcingai dažniau nei kiti vaikai nėra registruojami. Taip ne tik nesuteikiama pilietybė, bet ir neužtikrinamos galimybės naudotis sveikatos apsaugos ir švietimo sistemomis, ir netgi gali sukelti jų mirtį. Kadangi nėra oficialaus jų egzistavimo įrašo, už jų mirtis gali niekas nebūti nubaustas.

19 straipsnis. Gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę

44. Siekiant visiškai įgyvendinti 12 straipsnyje numatytas teises, būtina sudaryti neįgaliesiems galimybes vystytis ir reikšti savo valią ir pageidavimus, kad jie lygiai su kitais asmenimis įgyvendintų savo teisinį veiksnumą. Tai reiškia, kad neįgalieji lygiai su kitais asmenimis turi turėti galimybę savarankiškai gyventi bendruomenėje, rinktis ir priimti sprendimus dėl savo kasdienio gyvenimo, kaip numatyta 19 straipsnyje.

45. Atsižvelgiant į teisę gyventi bendruomenėje (19 straipsnis), 12 straipsnio 3 dalies nuostata reiškia, kad pagalba įgyvendinant teisinį veiksnumą turėtų būti teikiama bendruomenėje. Valstybės, Konvencijos Šalys, turi pripažinti bendruomenių, kaip vertybės ir partnerių, svarbą aiškinantis, kokios pagalbos reikia įgyvendinant teisinį veiksnumą, įskaitant informuotumo apie įvairius pagalbos variantus didinimą. Valstybės, Konvencijos Šalys, turi pripažinti neįgaliųjų socialinius tinklus ir natūraliai bendruomenėje (įskaitant draugus, šeimą ir mokyklą) teikiamą pagalbą

kaip svarbius sprendimų priėmimo padedant elementus. Tai atitinka Konvencijoje akcentuojamą visišką neįgaliųjų įtrauktį į bendruomenę ir dalyvavimą joje.

46. Neįgaliųjų uždarymas į institucijas išlieka paplitusi užmaskuota problema, pažeidžianti ne vieną pagal šią Konvenciją užtikrinamą teisę. Problemą gilina plačiai paplitęs neįgaliųjų teisinio veiksnio nepripažinimas, dėl ko kiti asmenys gali duoti sutikimą uždaryti neįgaliuosius į institucijas. Įprastai institucijų direktoriams perleidžiamas jose gyvenančių asmenų teisinis veiksnys. Taip institucijai vadovaujančiam asmeniui atitenka visa galia ir kontrolė. Siekiant laikytis Konvencijos ir gerbti neįgaliųjų žmogaus teises, turi būti pasiekta neįgaliųjų deinstitutionalizacija ir atkurtas neįgaliųjų teisinis veiksnys, kad jie galėtų rinktis, kur ir su kuo gyventi (19 straipsnis). Asmens pasirinkimas, kur ir su kuo gyventi, neturėtų daryti poveikio jo(s) teisei gauti pagalbą įgyvendinant teisinį veiksnumą.

22 straipsnis. Privatus gyvenimas

47. Sprendimų priėmimas už kitus asmenis yra ne tik nesuderinamas su Konvencijos 12 straipsniu, bet ir galimai pažeidžia neįgaliųjų teisę į privatą gyvenimą, nes tokie sprendimų priėmėjai paprastai turi galimybę susipažinti su įvairiais asmens ir kitais duomenimis. Kurdamos sprendimų priėmimo padedant sistemas, valstybės, Konvencijos Šalys, turi užtikrinti, kad tie, kurie teikia pagalbą įgyvendinant teisinį veiksnumą, visiškai gerbtų neįgaliųjų teisę į privatą gyvenimą.

29 straipsnis. Dalyvavimas politiniame gyvenime

48. Teisinio veiksnio nepripažinimas ar apribojimas pasitelkiami neleidžiant kai kuriems neįgaliesiems dalyvauti politiniame gyvenime, ypač naudotis teise balsuoti. Siekiant visiško teisinio veiksnio pripažinimo visose gyvenimo srityse, svarbu pripažinti neįgaliųjų teisinį veiksnumą visuomenės ir politiniame gyvenime (29 straipsnis). Tai reiškia, kad asmens gebėjimas priimti sprendimus negali pateisinti jokio draudimo neįgaliesiems naudotis politinėmis teisėmis, įskaitant teisę balsuoti, teisę būti renkamiems ir teisę būti prisiekusiuoju.

49. Valstybės, Konvencijos Šalys, yra įsipareigojusios ginti ir skatinti neįgaliųjų teisę į galimybę gauti pasirinktą pagalbą balsuojant slaptai, taip pat be diskriminacijos dalyvauti visuose rinkimuose ir referendumuose. Komitetas taip pat rekomenduoja valstybėms, Konvencijos Šalims, užtikrinti neįgaliųjų teisę kandidatuoti rinkimuose, faktiškai eiti pareigas ir atlikti bet kokio valdžios lygmens visas viešąsias funkcijas, tinkamai pritaikant sąlygas ir suteikiant pagalbą, jei reikia, įgyvendinant teisinį veiksnumą.

V. Įgyvendinimas nacionaliniu lygiu

50. Atsižvelgdamos į aukščiau išdėstytą normatyvinį turinį bei įsipareigojimus ir siekdamos užtikrinti visišką Neįgaliųjų teisių konvencijos 12 straipsnio įgyvendinimą, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų imtis šių veiksmų:

(a) Pripažinti neįgaliųjų lygybę prieš įstatymą, jų teisės subjekto statusą ir teisinį veiksnumą visose gyvenimo srityse lygiai su kitais asmenimis. Tam reikia panaikinti sprendimų priėmimo už kitus asmenis tvarką ir mechanizmus, kurie savo tikslu ar poveikiu nepripažįsta neįgaliųjų teisinio veiksnio ir juos diskriminuoja. Valstybėms, Konvencijos Šalims, rekomenduojama sukurti teisinę kalbą, ginančią teisę į teisinį veiksnumą lygiai su kitais asmenimis;

(b) Sudaryti, pripažinti ir suteikti neįgaliesiems galimybes gauti įvairiapusišką pagalbą įgyvendinant teisinį veiksnumą. Tokios pagalbos garantijos turi būti grindžiamos neįgaliųjų teisių, valios ir pageidavimų paisymu. Tokia pagalba turėtų atitikti 29 punkte išdėstytus kriterijus dėl valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimų laikytis Konvencijos 12 straipsnio 3 dalies nuostatų;

(c) Glaudžiai konsultuotis su neįgaliaisiais, įskaitant neįgalios vaikus, ir juos įtraukti per jiems atstovaujančias organizacijas rengiant ir įgyvendinant teisės aktus, politikos gaires ir kitus sprendimų priėmimo procesus, kuriais įgyvendinamas 12 straipsnis.

51. Komitetas skatina valstybes, Konvencijos Šalis, tirti ar skirti išteklių tirti ir plėtoti geriausią praktiką, gerbiančią teisę į neįgaliųjų teisinio veiksnio pripažinimą lygiai su kitais asmenimis ir pagalbą įgyvendinant teisinį veiksnumą.

52. Valstybės, Konvencijos Šalys, skatinamos parengti veiksmingus mechanizmus, kaip kovoti tiek su formaliu, tiek su neformaliu sprendimų priėmimu už kitus asmenis. Tuo tikslu Komitetas ragina valstybes, Konvencijos Šalis, užtikrinti neįgaliesiems galimybę prasmingai rinktis gyvenime ir ugdyti savo asmenybę, siekiant palengvinti jų teisinio veiksnio įgyvendinimą. Tai apima (bet neapsiriboja) galimybes kurti socialinius tinklus, galimybes dirbti

ir užsidirbti lygiai su kitais asmenimis, ne vieną gyvenamosios vietos bendruomenėje pasirinkimo variantą, taip pat įtrauktį ir švietimą visais lygmenimis.